

Охорона прав інтелектуальної власності у ЗВО: досвід ЄС для України

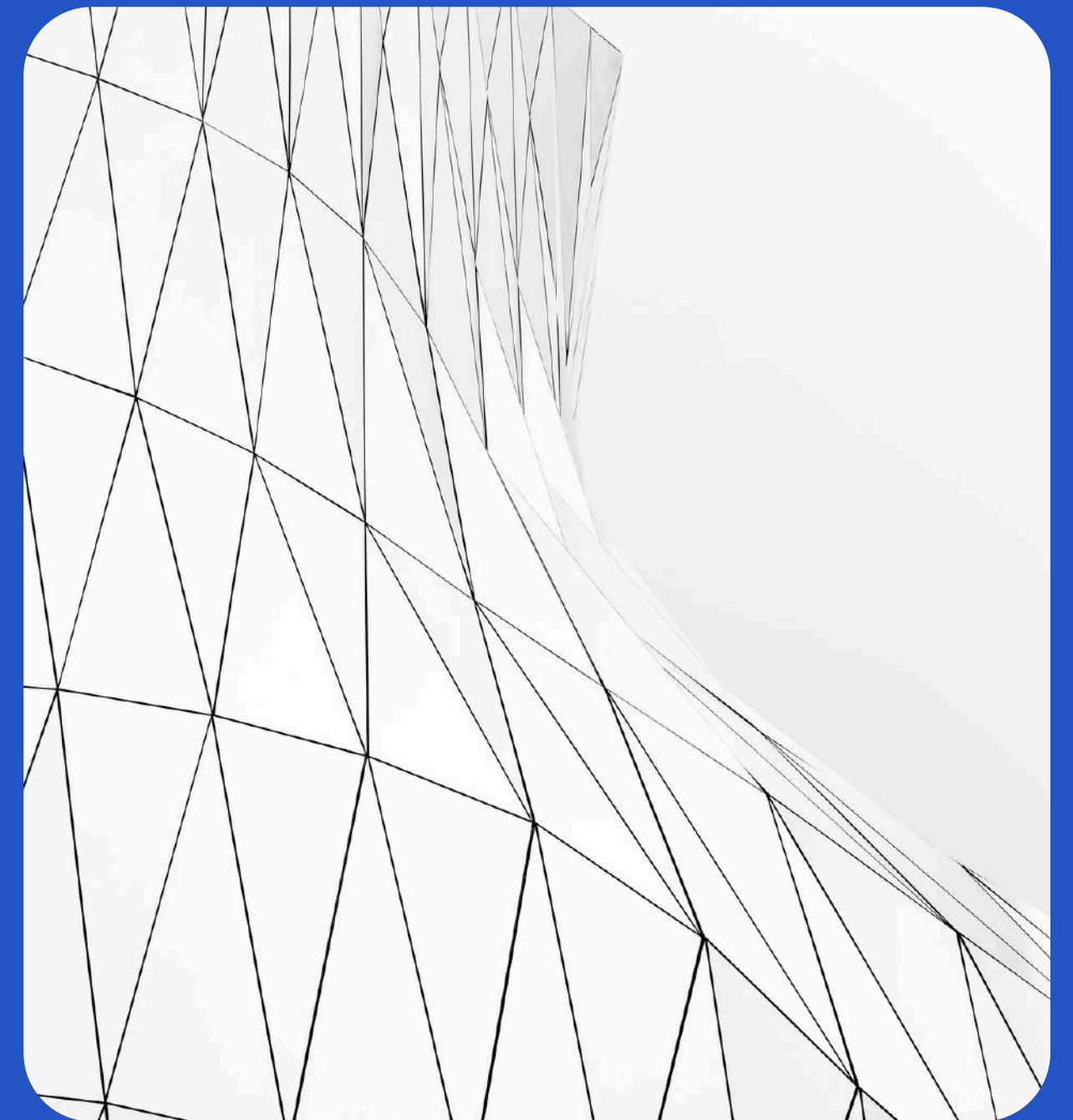
Анастасія Ярмолук – PhD, начальниця відділу розвитку мережі центрів підтримки технологій та інновацій Державної організації «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» (УКРНОІВІ)

Загальноєвропейський підхід

У країнах Європейського Союзу охорона прав інтелектуальної власності у ЗВО розглядається як один із ключових елементів **European Research Area (ERA)** та політики **Knowledge Valorisation** – перетворення результатів досліджень на суспільну та економічну цінність.

Європейська політика виходить із того, що університети повинні:

- створювати результати досліджень;
- забезпечувати їх правову охорону;
- ефективно управляти інтелектуальними активами;
- здійснювати трансфер технологій;
- комерціалізувати результати досліджень через ліцензування, створення spin-off компаній та партнерство з бізнесом.

Нова політика ЄС: охорона ІВ та управління інтелектуальними активами у ЗВО

У 2023 році Європейська Комісія прийняла:

Commission Recommendation (EU) 2023/499 of 1 March 2023 on a Code of Practice on the management of intellectual assets for knowledge valorisation in the European Research Area (Рекомендацію Комісії (ЄС) 2023/499 від 1 березня 2023 року, що затверджує Звід практичних правил щодо управління інтелектуальними активами з метою ефективного впровадження результатів наукових досліджень (знань) у суспільне та економічне життя в межах Європейського дослідницького простору (ERA)).

Однією з ключових тенденцій розвитку європейської політики у сфері досліджень та інновацій є **перехід від вузького підходу до управління правами інтелектуальної власності (Intellectual Property) до комплексного управління інтелектуальними активами (Intellectual Assets)**. При цьому права інтелектуальної власності розглядаються як складова інтелектуальних активів поряд із дослідницькими даними, алгоритмами, методиками, прототипами та іншими результатами наукової діяльності, що мають потенціал для створення суспільної та економічної цінності.

Сучасна політика ЄС будується за моделлю:

Research → Intellectual Assets → Knowledge Valorisation → Innovation → Societal&Economic Impact

---

Protect Your Assets

Основні рекомендації ЄС для університетів

Стратегія управління інтелектуальними активами

Університет має:

- визначити стратегію управління інтелектуальними активами;
- інтегрувати її у загальну стратегію розвитку;
- створити систему прийняття управлінських рішень;
- визначити механізми стимулювання дослідників;
- забезпечити справедливий розподіл вигод;
- використовувати спеціальні інструменти управління ІР.

Protect Your Assets

Основні рекомендації ЄС для університетів

Open Science та Open Innovation

Європейська Комісія наголошує, що управління інтелектуальними активами повинно:

- не суперечити відкритій науці;
- забезпечувати баланс між відкритим доступом та патентуванням;
- враховувати особливості роботи з даними, програмним забезпеченням та базами даних;
- підтримувати відкриті інновації.

Protect Your Assets

Фінська платформа відкритих інновацій Demola

Demola є відомим прикладом платформи відкритих інновацій, що призначена для студентів і спрямована на розробку інноваційних продуктів у мультидисциплінарних і гнучких проєктних командах. Ідеї проєктів ініційовані місцевими інноваційними підприємствами та ГО, тому мають практичне значення. Demola також заохочує стартапи на основі цих проєктів. Одним із важливих факторів у створенні інноваційного середовища, привабливого для всіх його учасників, є розподіл майнових прав ІВ всередині нього. **Особисті немайнові та майнові права ІВ на створений результат інтелектуальної, творчої діяльності належать авторам.** У такий спосіб угода Demola IPR зберігає права ІВ авторів на їх технологічні розробки, надаючи юридичній особі – партнеру проєкту за його бажанням одночасно повне майнове право ІВ на використання такого результату інтелектуальної, творчої діяльності. Водночас під цю угоду підпадають результати проєкту, а попередня інформація виключається. В укладеній угоді також зазначається умова, що результати проєкту не повинні містити об'єктів авторського права та комерційної таємниці третіх сторін, а також повинні використовуватися без будь-яких матеріалів, що мають охорону прав ІВ. Також контрактна модель Demola дозволяє партнеру набути майнові права ІВ на такий результат проєкту з метою його використання юридичною особою у подальших інноваційних продуктах за допомогою укладання договору про передання майнових прав ІВ.

DEMOLA GLOBAL · CO-CREATION OPERATOR

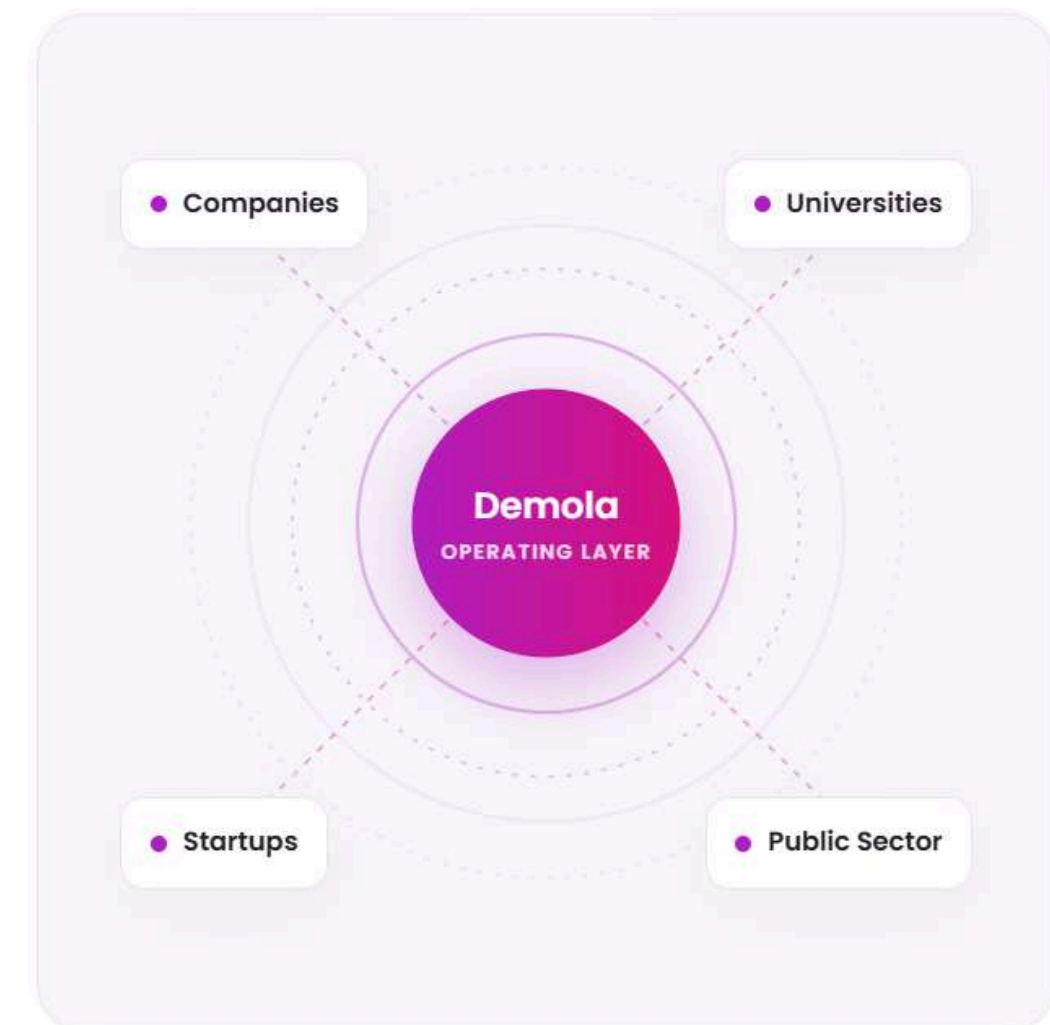
**The operating layer
for industry,
universities, and
startups working
together.**

Фінська платформа відкритих інновацій Demola

Demola вважається одним із найбільш успішних європейських прикладів **Quadruple Helix (держави – університети – бізнес – суспільство)** та реалізації концепції **knowledge valorisation**.

Платформа забезпечує:

- трансфер знань між університетами та бізнесом;
- комерціалізацію результатів досліджень;
- розвиток підприємницьких компетентностей студентів;
- створення міждисциплінарних інноваційних команд;
- формування регіональних і національних інноваційних екосистем.

Основні рекомендації ЄС для університетів

Визначення прав інтелектуальної власності на ранньому етапі

Європейська Комісія рекомендує:

- визначати правоволодільця прав на інтелектуальні активи **до початку дослідження;**
- передбачати це: у трудових договорах, грантових угодах, договорах про співробітництво, консорціумних угодах, договорах між університетом і студентом;
- встановлювати прозорі правила спільної власності;
- визначати порядок використання результатів досліджень.

Особливо це стосується міжнародних дослідницьких проєктів та Horizon Europe.

Protect Your Assets

Найпоширеніша структура IP Policy європейських університетів:

- Мета та сфера застосування (Purpose and Scope).
- Визначення об'єктів права інтелектуальної власності.
- Права на результати досліджень.
- Права та обов'язки працівників, дослідників і студентів.
- Порядок повідомлення про створення об'єкта права інтелектуальної власності (Disclosure).
- Прийняття рішення щодо патентування.
- Комерціалізація та трансфер технологій.
- Розподіл доходів від комерціалізації (Revenue Sharing).
- Створення spin-off та start-up компаній.
- Конфлікт інтересів.
- Співпраця з бізнесом та спонсорами.
- Конфіденційність та відкритий доступ (Open Science/Open Access).
- Врегулювання спорів.

Eindhoven University of Technology (Нідерланди)

Intellectual Property Rights Policy /IPR Guidelines

KTH Royal Institute of Technology (Швеція)

Intellectual Property Guidelines

University of Copenhagen (Данія)

Intellectual Property Policy

Technical University of Munich (Німеччина)

Intellectual Property Regulations

Спільні європейські тенденції щодо IP Policy

Після прийняття рекомендацій ЄС щодо **Knowledge Valorisation** більшість університетів формують свої IP Policy на однакових принципах:

- управління інтелектуальними активами;
- підтримка комерціалізації результатів досліджень;
- діяльність офісу трансферу технологій;
- стимулювання створення spin-off компаній;
- справедливий розподіл доходів між університетом та винахідниками;
- інтеграція IP Policy із політикою відкритої науки (Open Science) та трансферу технологій.

**Intellectual
Property
Policy**

Методичні рекомендації у сфері ІВ для ЗВО та НУ

УКРНОІВІ представив **методичні рекомендації**, спрямовані на формування ефективної політики у сфері інтелектуальної власності в закладах вищої освіти та наукових установах.

Зокрема, при розробці Методичних рекомендацій враховано **Типове положення про політику у сфері ІВ для університетів та науково-дослідних установ, яке підготовлене Департаментом країн з перехідною та розвинутою економікою ВОІВ.**

Мета документа:

- розвиток інтелектуального капіталу;
- підтримка наукових досліджень;
- створення бізнес-інструментів;
- забезпечення правової визначеності;
- ефективне управління та охорона ІВ.

Рекомендації:

- права на об'єкти ІВ;
- управління ІВ;
- розподіл винагороди від комерціалізації;
- умови вільного використання;
- конфіденційність і захист прав.

На підставі цих рекомендацій ЗВО та НУ можуть розробити та затвердити **власні положення щодо політики у сфері ІВ.**

Ознайомитися з повним текстом Методичних рекомендацій можна:

Підхід Європейського Союзу

Європейський Союз не встановлює єдиного правила, кому належать права інтелектуальної власності на результати досліджень.

У Commission Recommendation (EU) 2023/499 зазначено, що організації повинні:

- мати чітку політику щодо прав інтелектуальної власності на інтелектуальні активи;
- визначати правоволодільця прав **на максимально ранньому етапі;**
- закріплювати права у трудових договорах, грантових угодах та договорах про співробітництво;
- забезпечувати справедливий розподіл вигод між організацією та авторами.

Моделі розподілу прав ІВ в університетах ЄС:

- **Institutional ownership (інституційна модель)** – домінуюча модель у більшості країн Європи (Німеччина, Франція, Нідерланди, Данія, Польща, Австрія, Іспанія, тощо), відповідно до якої **майнові права інтелектуальної власності на результати, створені працівниками університету в межах виконання службових обов'язків або в процесі здійснення дослідницької діяльності із використанням ресурсів закладу, належать університету**. При цьому дослідник зберігає статус автора, право на визнання авторства та, як правило, має право на отримання частини доходів від комерціалізації об'єкта права інтелектуальної власності. Інституційна модель є домінуючим підходом у більшості європейських країн та реалізується через законодавство і внутрішні політики університетів.

Приклади держав-членів Європейського Союзу

Нідерланди

Застосовується **модель службового винаходу**.

Працівники університетів зобов'язані повідомляти про створення винаходу (**Invention Disclosure**).

Після цього університет приймає рішення:

- подавати заявку на видачу патенту;
- ліцензувати технологію;
- передати права винахіднику.

Приклади держав-членів Європейського Союзу

Бельгія

Наприклад, у **Левенському католицькому університеті (KU Leuven)**:

- університет є правоволодільцем майнових прав ІВ на результати службових досліджень;
- винахідники отримують частку доходів від комерціалізації;
- управління ІВ здійснює Technology Transfer Office (LRD).

Кому належать права

Дослідники повідомляють про створення винаходу до KU Leuven Research&Development (LRD), який здійснює патентування та управління ІВ.

Розподіл прав/доходів

LRD забезпечує підготовку та подання патентних заявок, а також фінансує початкові витрати на патентування у перший пріоритетний рік, що знижує бар'єри для дослідників.

Приклади держав-членів Європейського Союзу

Німеччина

Розпорядження правами ІВ в університеті здійснюється у такий спосіб:

- університет має право вимагати передачу службового винаходу;
- винахідник зобов'язаний повідомити університет;
- винахідник отримує законодавчо гарантовану винагороду.

Данія

Університет має переважне право на службові винаходи.

Після повідомлення про винахід університет визначає:

- чи буде здійснюватися патентування;
- чи будуть права передані винахіднику.

Моделі розподілу прав ІВ в університетах ЄС:

- **Inventor ownership (Professor's Privilege model)** – шведська модель, за якої майнові права ІВ за загальним правилом належать досліднику, якщо інше не встановлено договором, умовами фінансування дослідження або спеціальними угодами про співробітництво. Класичним і фактично унікальним прикладом такої моделі в Європі є Швеція, де діє принцип Professor's Privilege (lärarundantaget), відповідно до якого дослідники та науково-педагогічні працівники університетів, як правило, самотійно володіють правами ІВ на створені ними результати досліджень, якщо інше не передбачено договором.

Участь студентів у створенні об'єктів права інтелектуальної власності

Якщо студент:

- не перебуває у трудових відносинах;
- не виконує оплачуваний дослідницький проєкт,

то **права зазвичай належать самому студенту.**

Але якщо:

- студент працює за грантом;
- бере участь у контрактному дослідженні;
- є працівником університету;
- підписав спеціальну IP Agreement,

то **права можуть належати університету або визначатися договором.**

Первинним суб'єктом авторського права і права на винахід залишається студент. Водночас якщо результат створено **із суттєвим використанням технічної бази університету, у межах фінансованого дослідницького проєкту або після підписання університетської IP Policy чи IP Agreement, майнові права найчастіше переходять до університету**, тоді як студент зберігає статус автора (винахідника) та, як правило, право на частку доходів від комерціалізації.

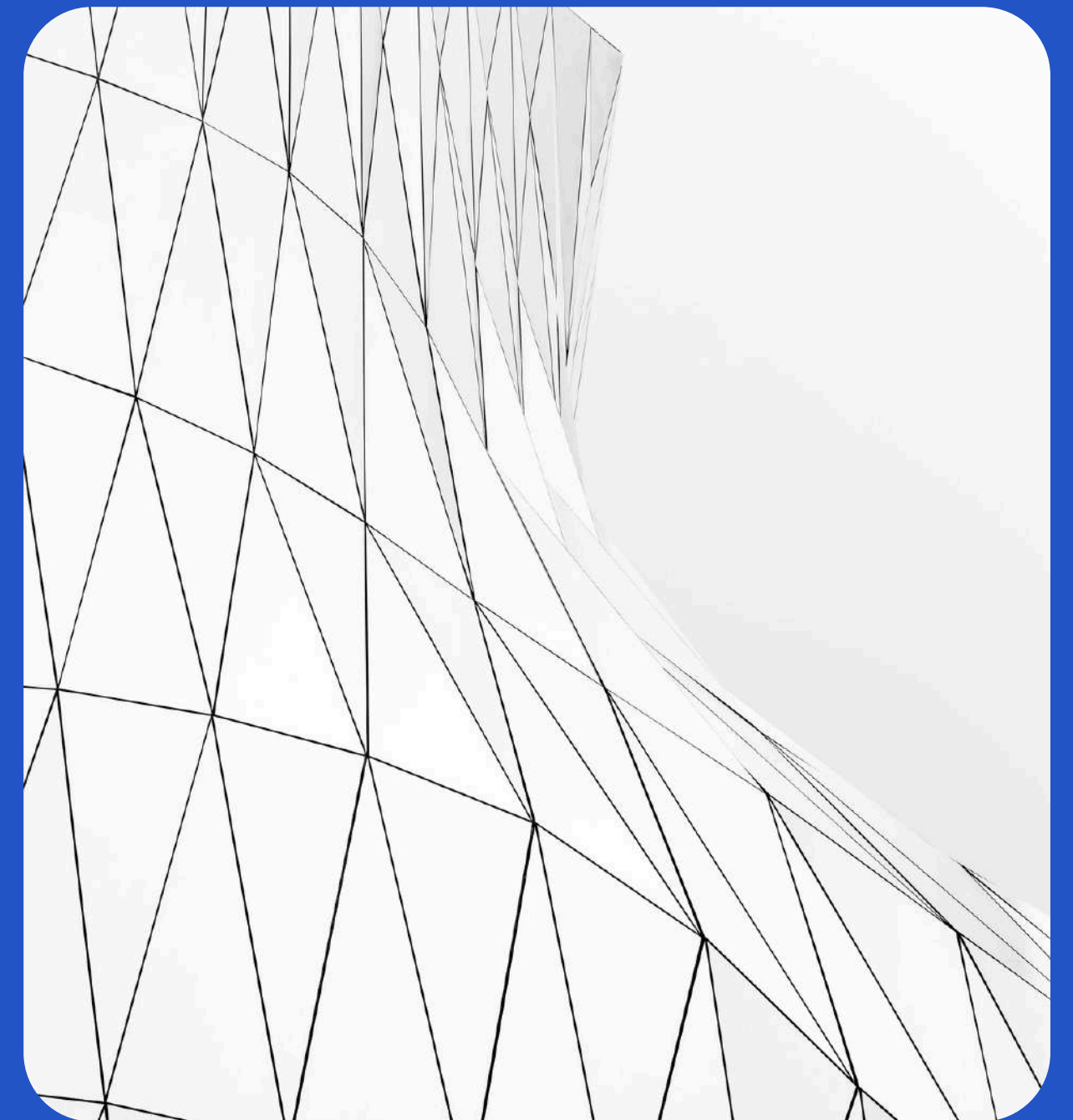
Commission Recommendation (EU) 2024/774 of 1 March 2024 on a Code of Practice on industry-academia co-creation for knowledge valorisation

Рекомендація Комісії (ЄС) 2024/774 щодо Зводу практичних правил для спільної творчості індустрії та науки фокусується на створенні сталих партнерств між університетами та бізнесом. Він містить інструменти для інтеграції інновацій у бізнес-стратегії, розвитку підприємницьких навичок дослідників та використання спільних цифрових платформ для комерціалізації.

Документ містить практичні рекомендації щодо:

- інтеграції співпраці університетів і бізнесу в стратегію ЗВО;
- формування спільної стратегії управління інтелектуальними активами (**joint intellectual assets management strategy**);
- розвитку підприємницьких компетентностей дослідників;
- використання цифрових платформ і брокерських сервісів;
- створення спільних лабораторій, інфраструктур та інноваційних просторів;
- розроблення valorisation plan із правилами щодо прав та контролю над кожним результатом досліджень;
- справедливого розподілу створеної цінності між університетом і бізнесом;
- оцінювання соціального та економічного впливу співпраці.

Для українських ЗВО цей документ є актуальним, оскільки фактично пропонує модель сучасної університетської екосистеми комерціалізації.

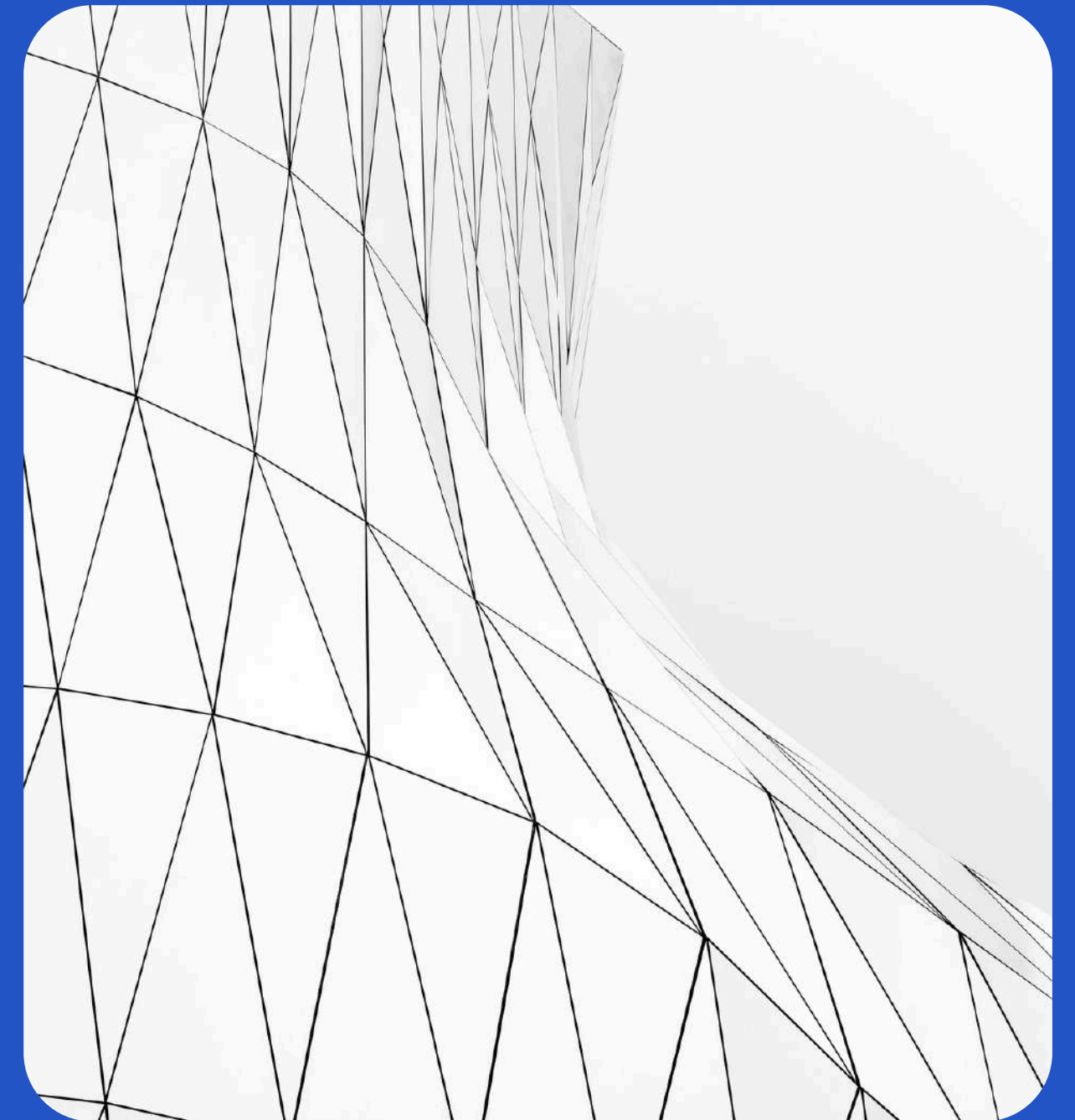
Commission Recommendation (EU) 2024/774 of 1 March 2024 on a Code of Practice on industry-academia co-creation for knowledge valorisation

Згідно з Commission Recommendation (EU) 2024/774 (Industry-Academia Co-Creation):
питання прав ІВ повинно бути погоджене до початку дослідження.

Документ рекомендує визначати:

- правоволодільця кожного результату;
- права на Background IP;
- права на Foreground IP;
- умови спільної власності;
- правила ліцензування;
- порядок комерціалізації ІВ;
- розподіл доходів.

Європейська Комісія наголошує, що такі умови мають бути прозорими, справедливими та пропорційними внеску кожної сторони.

INTELLECTUAL PROPERTY POLICY

Тому **Recommendation (EU) 2023/499** і **Recommendation (EU) 2024/774** рекомендують університетам створювати **IP Policy**, у яких чітко визначаються:

- правила набуття прав ІВ;
- права ІВ дослідників;
- права ІВ студентів;
- порядок повідомлення про результати досліджень;
- механізми комерціалізації ІВ;
- принципи розподілу доходів;
- правила управління спільними результатами.

У більшості європейських країн **майнові права інтелектуальної власності на результати, створені працівниками університетів у межах виконання службових обов'язків, належать університету як роботодавцю**, якщо інше не встановлено законом або договором. Водночас **особисті немайнові права інтелектуальної власності** (право авторства, право на ім'я тощо) залишаються за творцем, а університетські IP Policy зазвичай передбачають справедливий розподіл доходів від комерціалізації між університетом і винахідниками.

Central European University (Австрія)

Охорона прав ІВ

Має офіційну Intellectual Property Rights Policy, яка визначає порядок управління ІВ, створеною працівниками, студентами та під час співпраці з третіми особами.

Розподіл прав ІВ

Політика встановлює правила розподілу прав залежно від статусу автора та умов дослідження.

INTELLECTUAL PROPERTY POLICY

Загальні принципи IP Policy європейських університетів

На основі офіційних політик університетів та рекомендацій ЄС можна виділити спільні правила:

- працівники університету зазвичай передають майнові права ІВ університету, якщо результат створений у межах трудових обов'язків;
- студенти у багатьох університетах залишаються правоволодільцями прав на свої результати, якщо інше не впливає з умов проєкту, фінансування або договору;
- комерціалізація здійснюється через Technology Transfer Office або аналогічний підрозділ (наприклад, KU Leuven Research&Development);
- доходи від комерціалізації ІВ розподіляються між винахідниками, університетом та структурним підрозділом за правилами внутрішньої IP Policy.

INTELLECTUAL PROPERTY POLICY

Приклад офіційної політики University of Tübingen (Німеччина)

Університет прямо визначає:

- університет є правоволодільцем прав на інтелектуальну власність та результати роботи, створені його працівниками;
- правовою підставою є German Employee Inventions Act (ArbEG) та German Copyright Act (UrhG);
- усі винаходи повинні бути повідомлені Technology Transfer Office через Invention Disclosure Form;
- університет оцінює можливість патентування;
- у разі позитивної оцінки університет заявляє свої права та подає патентну заявку;
- витрати на патентування несе університет;
- автор має право на винагороду відповідно до законодавства про службові винаходи;
- для студентів, які не є працівниками, університет повинен укласти окремий договір, якщо бажає отримати права на створений ними результат.

Модельна IP Policy WIPO для університетів

WIPO рекомендує такий розподіл майнових прав ІВ:

Працівники

Усі майнові права на об'єкти права ІВ, створені працівником:

- у межах службових обов'язків;
- під час виконання наукової діяльності;
- із використанням ресурсів установи,

належать університету.

Відвідувачі (Visiting Researchers)

Особи, які виконують дослідження в університеті, повинні передати університету майнові права ІВ і для цілей IP Policy прирівнюються до працівників.

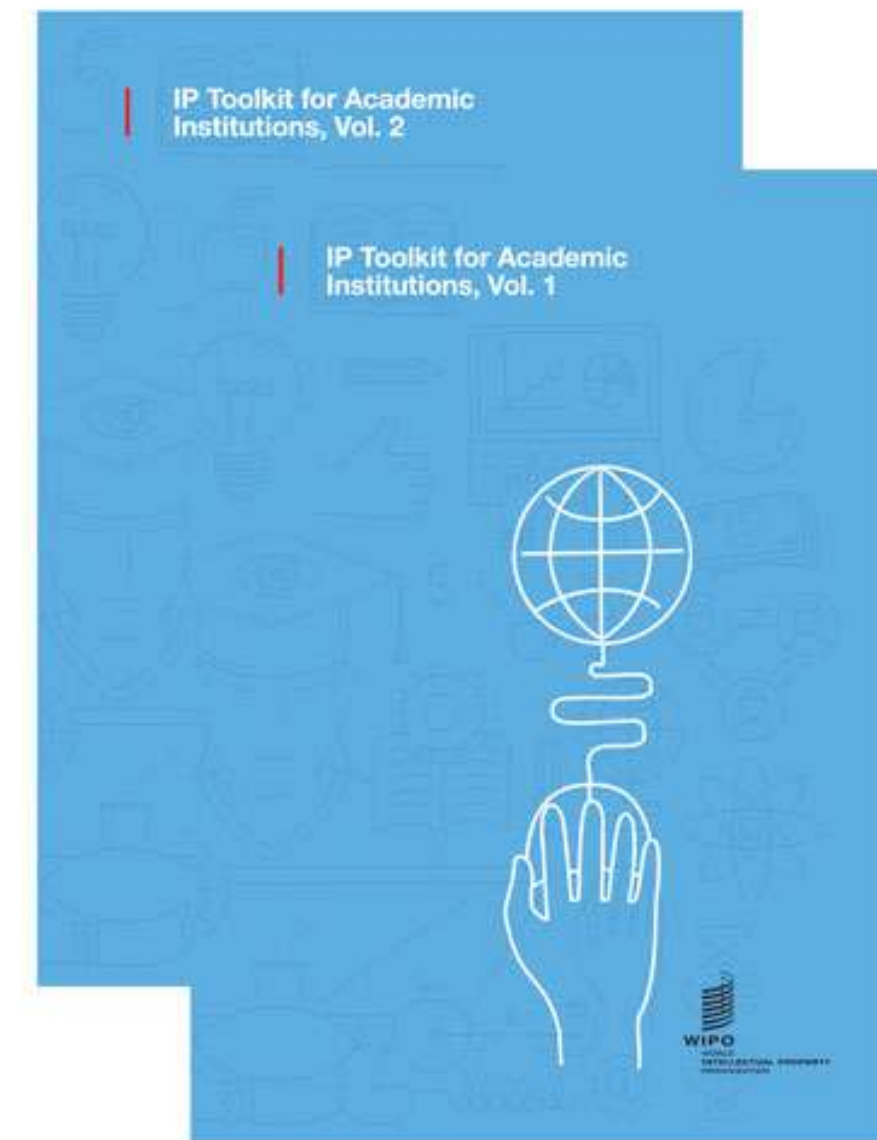
Студенти

За загальним правилом:

- студенти є правоволодільцями прав на створені ними результати інтелектуальної, творчої діяльності.

Винятки:

- фінансування третьою стороною;
- спонсоровані дослідження;
- істотне використання ресурсів університету;
- виконання докторського дослідження (модельна політика допускає, що університет може претендувати на права ІВ на результати докторських досліджень).

Якщо університет не використовує об'єкт права інтелектуальної власності

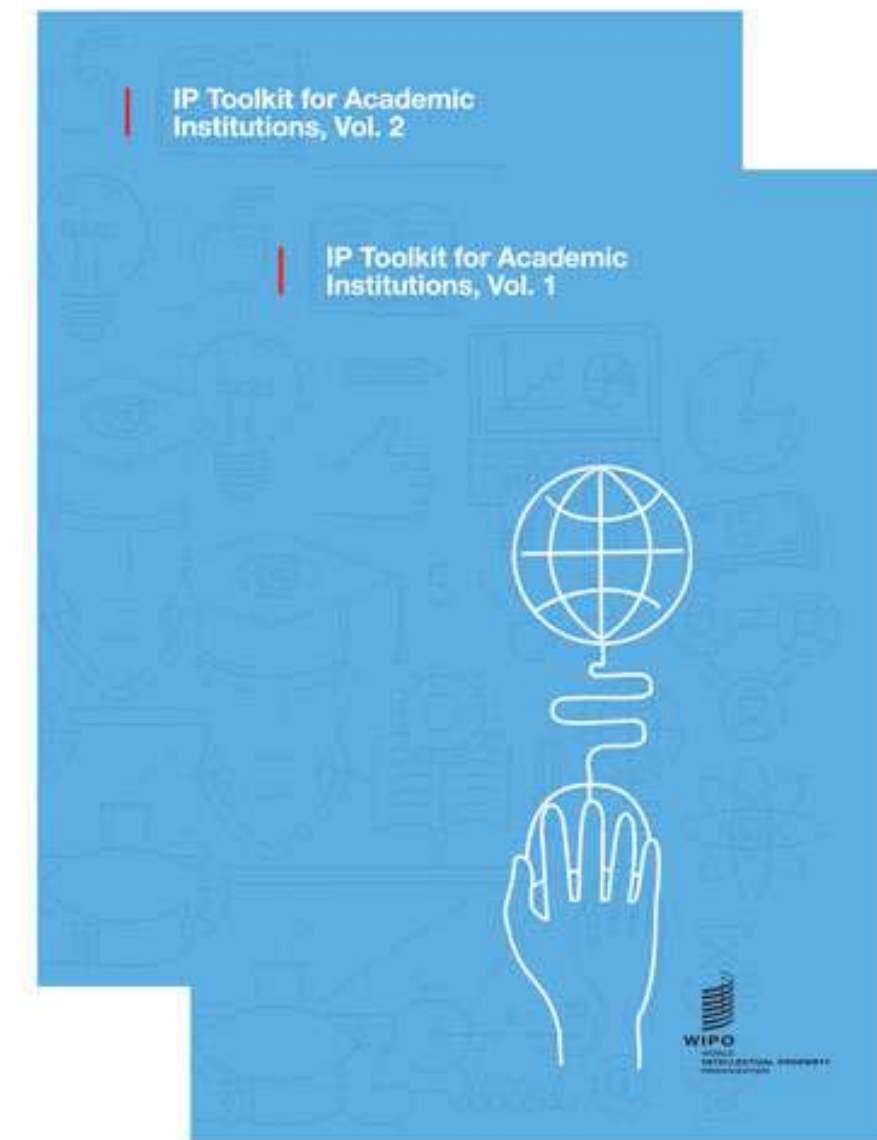
Модельна IP Policy WIPO для університетів передбачає, що якщо університет:

- не може або
- не бажає здійснювати комерціалізацію,

він повідомляє про це винахідника.

У такому випадку винахідник може отримати майнові права назад, але університет може:

- зберегти безоплатну невиключну ліцензію для дослідницьких цілей;
- вимагати відшкодування витрат на патентування;
- отримувати погоджену частку майбутніх доходів від комерціалізації.

Модель для вдосконалення правового регулювання і практики управління інтелектуальною власністю в українських ЗВО:

Досвід ЄС свідчить, що ефективна система охорони прав інтелектуальної власності у ЗВО повинна базуватися на:

- наявності офіційної університетської IP Policy;
- функціонуванні офісів трансферу технологій та Центрів підтримки технологій та інновацій (TISC);
- чітких правилах визначення прав інтелектуальної власності на результати досліджень;
- стимулюванні патентування та комерціалізації інтелектуальної власності;
- справедливому розподілі доходів;
- інтеграції управління інтелектуальними активами з відкритою наукою та інноваційною діяльністю;
- навчанні студентів і дослідників питанням IP, трансферу технологій та академічного підприємництва.

UKRAINE

Висновки

Охорона прав інтелектуальної власності у закладах вищої освіти має трансформуватися з системи, орієнтованої переважно на патентування окремих результатів досліджень, у **комплексну систему управління інтелектуальними активами**, яка включає розроблення університетських IP Policy, створення офісів трансферу технологій та Центрів підтримки технологій та інновацій (TISC), формування портфелів інтелектуальних активів, розвиток співпраці з бізнесом, інтеграцію принципів відкритої науки, стандартизації та Knowledge Valorisation, а також забезпечення ефективної комерціалізації результатів наукової діяльності відповідно до сучасної політики Європейського Союзу.

Аналіз офіційних документів Європейської Комісії, університетських IP Policy та практики провідних європейських університетів свідчить, що **майнові права інтелектуальної власності на об'єкти, створені працівниками університетів у межах виконання службових обов'язків або з використанням ресурсів університету, за загальним правилом належать університету**. Водночас **студенти, які не перебувають у трудових відносинах, як правило, є правоволодільцями прав на створені ними об'єкти права ІВ**, якщо інше не встановлено договором, умовами фінансування чи внутрішньою IP Policy. **Для спільних досліджень із бізнесом права ІВ визначаються договором до початку дослідження, що відповідає сучасній політиці ЄС щодо управління інтелектуальними активами та валоризації знань.**

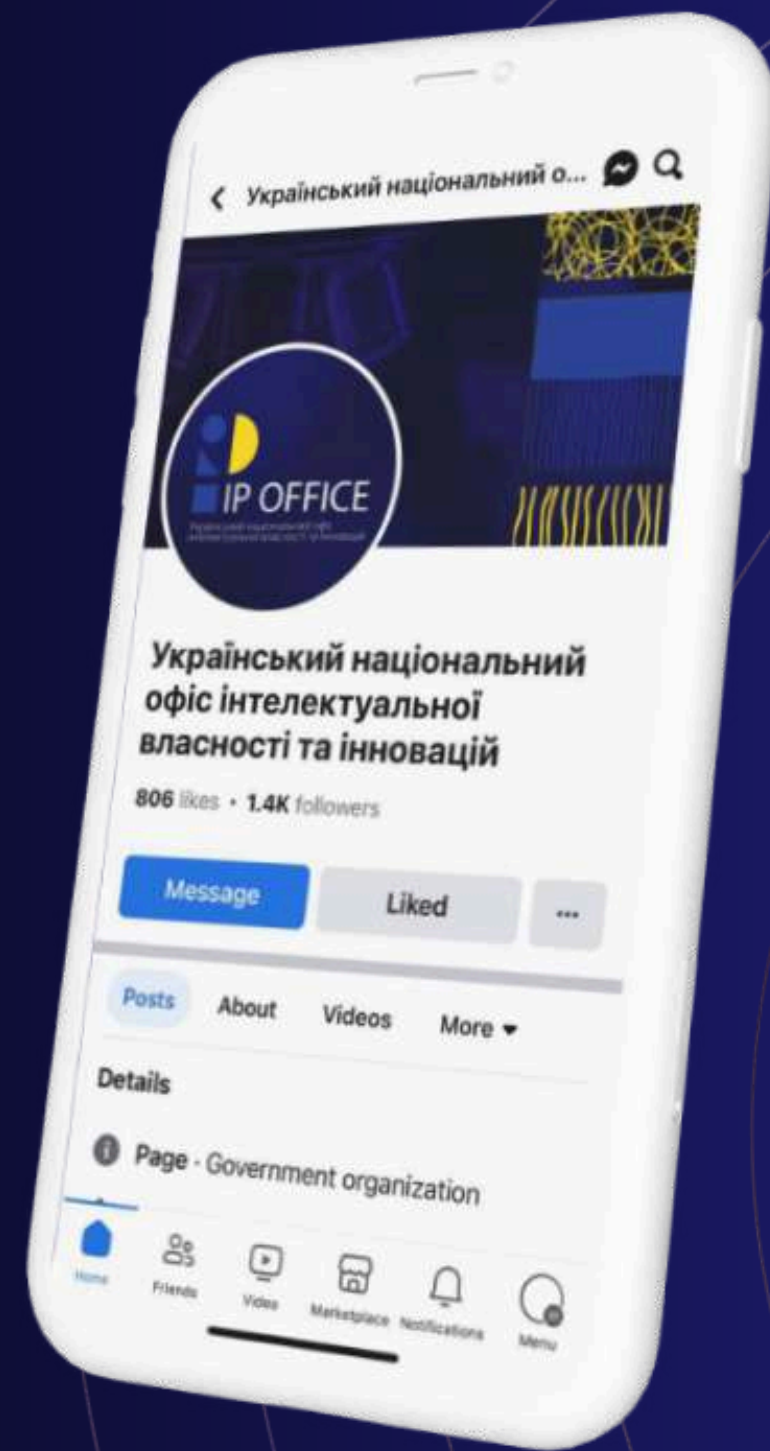
UKRAINE

IP OFFICE

Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій

» TISC «

TECHNOLOGY AND INNOVATION SUPPORT CENTER

